

РОЗДІЛ 5

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

УДК 321.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.44.32>

КОНСТРУКТИВНА КРИТИКА ТЕОРІЇ ПОСТЛІБЕРАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: КЛЮЧОВІ ФІГУРИ ТА ПОГЛЯДИ

CONSTRUCTIVE CRITICISM OF THE THEORY OF POSTLIBERAL DEMOCRACY: KEY FIGURES AND VIEWS

Асоян Е.Ш.,

*orcid.org/0000-0003-2664-5838**доктор філософії з державного управління,**доцент кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин
Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

У статті авторка аналізує наукові позиції провідних критиків теорії постліберальної демократії, розглядає їх аргументацію та обґрунтування головних ідей. Стверджується, що на сьогодні рефлексією положень, розроблених пропонентами теорії постліберальної демократії, займається вузьке коло зарубіжних пошуковців, що зумовлено новизною даної парадигми. Мета дослідження полягає в узагальненні критичних підходів до теорії постліберальної демократії і з'ясуванні їх евристичного потенціалу в контексті кризи ліберального порядку та реконструкції демократичного дискурсу. Насамперед, систематизуються теоретичні візії С. Борга, С. Коудела, Б. Фронена тощо, спрямовані на критичну рефлексію систем поглядів таких учених, як А. Вермель, П. Денін, А. Пабст тощо, для яких ідея загального блага протиставляється ідеї індивідуальної автономії. Звернення до колективних цінностей у постліберальній парадигмі може розумітися, з одного боку, як компенсаторна функція в умовах фрагментації соціуму, а з іншого, – як джерело нових форм політичної ієрархії. Наголошується, що критика теорії постліберальної демократії виходить з таких проблем, як виклики політичного патерналізму, зменшення ваги інституційних інструментів стримувань та противаг, загроза індивідуальним правам і свободам і т. д. Одночасно підкреслюється, що критика теорії постліберальної демократії не обмежується запереченням останньої, а спрямована на ідентифікацію її нормативних обмежень та спроможності інтеграції з принципами соціальної справедливості та правової держави. У статті наголошується, що полеміка довкола теорії і практики постліберальної демократії є ознакою більш глибоких змін демократичної легітимності у XXI сторіччі та закладає фундамент конструювання новітніх гібридних моделей демократії, спроможних поєднати в собі як універсальний світ людини, так і загальне благо.

Ключові слова: теорія постліберальної демократії, лібералізм, загальне благо, критика, індивідуальна автономія, демократична легітимність.

In the article, the author analyzes the scientific positions of the leading critics of the theory of postliberal democracy, considers their argumentation and substantiation of the main ideas. It is argued that today a narrow circle of foreign researchers is engaged in the reflection of the provisions developed by the proponents of the theory of postliberal democracy, which is due to the novelty of this paradigm. The purpose of the study is to generalize critical approaches to the theory of postliberal democracy and clarify their heuristic potential in the context of the crisis of the liberal order and the reconstruction of democratic discourse. First of all, the theoretical visions of S. Borg, S. Cowdell, B. Frohnen, etc. are systematized, aimed at critical reflection of the systems of views of such scientists as A. Vermeule, P. Deneen, A. Pabst, etc. who oppose the idea of the common good to the idea of individual autonomy. The appeal to collective values in the postliberal paradigm can be understood, on the one hand, as a compensatory function in the conditions of fragmentation of society, and on the other, as a source of new forms of political hierarchy. It is emphasized that the criticism of the theory of postliberal democracy proceeds from such problems as the challenges of political paternalism, the reduction of the weight of institutional instruments of checks and balances, the threat to individual rights and freedoms, etc. At the same time, it is emphasized that the criticism of the theory of postliberal democracy is not limited to the denial of the latter, but is aimed at identifying its normative limitations and the ability to integrate with the principles of social justice and the rule of law. The article emphasizes that the controversy surrounding

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

the theory and practice of postliberal democracy is a sign of deeper changes in democratic legitimacy in the 21st century and lays the foundation for the construction of new hybrid models of democracy capable of combining both the universal world of man and the common good.

Key words: theory of postliberal democracy, liberalism, common good, criticism, individual autonomy, democratic legitimacy.

Постановка проблеми. Останнім часом академічний дискурс в межах політичної науки поглибився пошуками нових парадигмальних рішень, які б могли запропонувати теоретично обґрунтовані механізми вирішення актуальних практичних проблем і викликів публічно-політичної площини (кризи, війни, суспільне невдоволення демократичними інституціями тощо). Одну з таких спроб пропонує теорія постліберальної демократії. Але чи дійсно ідеї, розроблені в межах даного наукового підходу, можуть стати розв'язком, а не додатковим стимулом для суспільних протиріч? Спираючись виключно на аналіз наукових напрацювань представників цієї теорії, об'єктивної відповіді знайти неможливо. Необхідно також дослідити позицію тих, хто аргументовано критикує постліберальну школу, адже істина завжди десь посередині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складність дослідження полягає у тому, що в силу новизни самого підходу постліберальної демократії, критичних напрацювань з цієї проблематики обмаль, а аналізу останніх – і поготів. Тим не менш, є наукові роботи окремих дослідників, що репрезентують переважно західно-демократичну традицію політичної науки, а саме – С. Борга, С. Коудела, Б. Фронена, на які ми і спиралися в межах даного наукового пошуку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відкритими лишаються питання стосовно того, чи критика теорії постліберальної демократії обмежується виключно запереченням останньої, чи спрямована на більш значущі завдання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в узагальненні критичних підходів до теорії постліберальної демократії і з'ясуванні їх евристичного потенціалу в контексті кризи ліберального порядку та реконструкції демократичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стаття С. Борга «У пошуках спільного блага: постліберальний проект «Ліви та Праві» є переважно реконструктивною та частково критичною [1]. Реконструкція починається з історичного походження постлібералізму. Історично кажучи, політичне формулювання постлібералізму у Великій Британії, за С. Боргом, можна відстежити в русі «Синіх лейбористів» після загальних виборів у Великій Британії 2010 року [1, с. 4]. Рух очолював М. Гласмен, який стверджував, що основними проблемами, з якими стикається Британія,

є поєднання соціального лібералізму та економічного лібералізму обох партій (лейбористської та консервативної), і що потрібен політичний порядок, який би надавав пріоритет сім'ї та місцевим громадам. «Сині лейбористи» називали це бачення суспільства «спільним благом», яке протиставлялося колективістській політиці, заснованій на ідентичності, а також індивідуалізму, який не визнає вищого блага, ніж власний інтерес окремої людини.

З іншого боку, витоки американського постлібералізму, стверджує С. Борг, можна простежити від президентської перемоги Д. Трампа у 2016 році [1, с. 5]. Ця подія поставила під сумнів республіканський істеблішмент та політику, так званий «ф'южнізм» економічного лібералізму та соціального консерватизму, який домінував у Республіканській партії з 1950-х років. С. Борг вважає, що постліберали представляють собою «спробу оновлення консервативної думки» замість націоналістичної альтернативи. Самі американські постліберали, зазначає дослідник, не є націоналістами чи етнонаціоналістами, П. Деніна, зокрема, називають «антиамериканським» через його критику лібералізму, на якому була заснована Америка [1, с. 6].

Після реконструкції цього історичного контексту С. Борг представляє основні ідеї постлібералізму, зокрема постліберальну перспективу щодо «особливого розуміння теорії суспільного договору, поєднаної з твердженням про самопідживний характер лібералізму» [1, с. 6]. Учений простежує походження британської постліберальної критики теорії суспільного договору до праць Дж. Мілбенка. Останній, з теологічної позиції радикальної ортодоксії, стверджує, що секуляризація не була теологічно нейтральним історичним процесом, а радше «партикуляристським та контингентним соціально-політичним порядком» [2]. Це було виражено через теорію суспільного договору, розроблену Т. Гоббсом і Дж. Локком, де «конкурентний атомістичний індивід» є «фундаментальною одиницею політичного порядку» [1, с. 7]. Рішенням Дж. Мілбенка для цього світського порядку є «англо-католицьке «ортодоксальне» християнське соціальне бачення». Хоча радикальна ортодоксія є теологічною школою думки, її використовували як Дж. Мілбенк, так і А. Пабст як фундаментальну основу для своїх політичних праць та теорії, яку вони називають постлібералізмом. За С. Боргом, Дж. Мілбенк і А. Пабст стверджують, що ключові ідеї Т. Гоб-

бса та Дж. Локка, тобто гоббсівська особистість, схильна до конфліктів, та право Дж. Локка на самовласність, були основою лібералізму та разом створили «ідеологічне сузір'я». Воно пріоритезує індивідуальні потреби, «прагнення до багатства, влади та задоволення», що віддаляє людей від соціальних зобов'язань, їхньої «соціальної вбудованості». Для досягнення цього Дж. Мілбенк і А. Пабст стверджують, що лібералізм потребує примусового державного контролю та ринкової конкуренції. С. Борг підсумовує їхнє тлумачення лібералізму, який з самого початку надавав пріоритет індивідуальній автономії як найвищому благу у поєднанні з капіталізмом, який комерціалізував постійно зростаючу кількість соціальних зв'язків.

С. Борг визначає працю П. Деніна «Чому лібералізм зазнав невдачі» як одну з найважливіших праць американського постлібералізму [3]. Тут С. Борг визначає подібне тлумачення Т. Гоббса та Дж. Локка, як і у Дж. Мілбанка та А. Пабста, де лібералізм розглядається як «всеохоплюючий політичний проект, який прагне переробити все життя за своїм образом» [1, с. 8]. П. Денін стверджує, що давнє визначення свободи означало «культивування чеснот, необхідних для участі в самоврядуванні», але з часом воно змінилося та зазнало впливу теорії суспільного договору Т. Гоббса та Дж. Локка; свобода стала «усуненням будь-яких перешкод для здійснення бажань індивіда» [3]. С. Борг стверджує, що лібералізм у розумінні П. Деніна ґрунтується на двох основоположних припущеннях: антропологічному індивідуалізмі в поєднанні з волюнтаристським розумінням вибору та вірі в радикальне розділення та протиставлення між людиною та природою. Це створює «герменевтику підозри» проти всього, що може тим чи іншим чином обмежувати індивіда соціально, економічно та навіть культурно [1, с. 8-9]. Виходячи з цього, лібералізм прагнучиме сильної держави, щоб оптимізувати та максимізувати умови, за яких можливе здійснення індивідуальної свободи. Цитуючи С. Борга: «індивідуалізм та етатизм розвиваються в тандемі», ось чому, за словами П. Деніна, у США консерватори та ліберали мають одну й ту саму мету [1, с. 9].

Окрім аналізу ідей Дж. Мілбанка, А. Пабста та П. Деніна, С. Борг також вказав на інші проблеми, що підлягають постліберальній критиці: це внутрішня соціальна стратифікація, глобальна політика та навіть фемінізм. Щодо соціальної стратифікації, С. Борг стверджує, що постліберали запозичили соціологічну критику американського соціального критика К. Лаша [4]. Останній критикував як капіталізм, так і індивідуалізм, і стверджував, що соціальний лібералізм мав тенденцію позбавляти робітничі класи їхніх дуже спільних основ, таких як сімейне життя та релігія. Переходячи від внутрішнього до міжнародного рівня,

С. Борг говорить, що постліберали, насамперед Дж. Мілбанк і А. Пабст, стверджують, що міжнародні кризи є побічним продуктом лібералізму [1, с. 10]. Зростання «цивілізаційних держав» та популізму є реакцією на політику «глобального, а не національного та локального». На думку постлібералів, лібералізм не має суттєвої користі, як висловлюється С. Борг, «відсутність заздальгідь визначених телосів, властивих ліберальному проекту як такому» [1, с. 11]. Це не лише спричиняє конфлікти як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні, але й підштовхує держави до глобального управління та віддаляє їх від місцевих рівнів прийняття рішень. Нарешті, учений виділяє феміністських письменниць, яких можна класифікувати як постлібералок, насамперед, таких авторок, як Н. Пауер, Л. Перрі та М. Харрінгтон. Більшість питань, що обговорюються цими авторками, нагадують фемінізм другої хвилі, де критика зосереджена на порнографії та секс-позитивізмі, оскільки ці феміністки стверджують, що, незважаючи на позитивні аспекти контрацепції та абортів, сексуальне визволення та сучасна етика сексу та стосунків зрештою залишають жінок нещасними [1, с. 12].

В останньому розділі статті С. Борг зміщує фокус з постліберальної критики лібералізму на постліберальний засіб ліберального порядку та те, що С. Борг вважає авторитарними схильностями. Дослідник стверджує, що обидва постліберальні рухи мають однакову відправну точку критики лібералізму, і що вони обидва пропонують підтримку громад та сімей проти «руйнівних сил держави та ринку», але їхні рішення розходяться [1, с. 13]. Британські постліберали, стверджує С. Борг, дотримуються традиційних ідей Лейбористської партії та європейської соціал-демократії, а точніше «політики, спрямованої на зміцнення посередницьких інституцій між державою та окремою особою; децентралізацію державної влади на користь місцевих громад; зміцнення профспілок та заохочення корпоративістського управління – все в рамках субсидіарного та інтернаціоналістського глобального порядку» [1, с. 14].

У випадку ж американських постлібералів пропозиції набагато різноманітніші та поляризованіші. С. Борг стверджує, що П. Денін пропонує «оновлений набір практик», який можна розуміти як локалізм; однак на думку С. Борга, П. Денін, здається, рухається до етатизму [1, с. 17]. Інші постліберали також підтримували ідею етатизму для впровадження політики, орієнтованої на сім'ю, та збільшення вітчизняного виробництва. Учений зазначає, що ці пропозиції не зустріли особливих суперечок, а навпаки, що етатизм може бути використаний для регулювання та реалізації соціального бачення «спільного блага». Тут С. Борг бачить зв'язок між американськими

постлібералами та католицьким соціальним вченням інтегралізму, де держава регулюватиме не лише економіку та суспільство, а й цінності. Найповнішу версію інтегралізму, за словами С. Борга, запропонував А. Вермель – «конституціоналізм спільного блага» [5]. Цей конституціоналізм має на меті реструктуризацію «правового порядку США», щоб сприяти «розквіту добре впорядкованої політичної спільноти» за допомогою правової системи, яка прагнучиме забезпечити такі блага, як «мир, справедливість і достаток». Пропозиція А. Вермеля, наполягає С. Борг, наближається до «однозначного авторитаризму», використовуючи «звернення до стандарту, призначеного для обмеження вже існуючої індивідуальної автономії, та використовуючи при цьому державну владу» [1, с. 16].

Підсумовуючи, С. Борг пропонує критичний погляд на «постліберальний проект», який, на його думку, має достатню ідейну узгодженість між американською та британською версіями. Дослідник стверджує, що основними концепціями постлібералізму є «особлива інтерпретація теорії суспільного договору та твердження про самопідригну якість ліберального порядку, внутрішнього та глобального» [1, с. 16]. С. Борг наполягає на тому, що постліберальна декларована відданість спільному благу може бути зрозуміла як така, що приносить користь «одним за рахунок інших» та сприяє авторитаризму. Важливо для цієї тези, що С. Борг не описував постлібералізм як ідеологію, а радше як проект чи думку. Однак у деяких випадках він порівнював його із соціал-демократією у Великій Британії та в США як спробу оновлення консерватизму.

У випадку з П. Деніном, Е. Коппельман дає несприятливий коментар щодо його поглядів: «Він пропонує перелік невдач, до яких лібералам слід ставитися серйозно. Він не має уявлення, чому вони сталися. Він не знає, що не знає. Він просто дуже хоче когось вдарити» [6, с. 1541]. Основна критика Е. Коппельмана стосується аргументу П. Деніна про те, що логіка лібералізму «схильна руйнувати громади та традиції» [6, с. 1526]. Він стверджує, що П. Денін не надає достатнього пояснення того, як працює цей «механізм». Е. Коппельман критикує П. Деніна та меншою мірою А. Вермеля, здебільшого посиляючись на їхній підхід до католицизму, критикуючи їхні консервативні погляди [6, с. 1533]. За його словами, А. Вермель хоче «дати Церкві беззвітну владу» [6, с. 1555].

Цікавий висновок міститься у статті С. Коуделла про Дж. Мілбанка та А. Пабста, де він аналізує, як вони презентують політичну чесноту [7].

За словами С. Коуделла, ці два апологети постлібералізму прагнуть «Більш цілісного соціалізму, заснованого на ієрархічному (і відверто патерналістському) консерватизмі» [7, с. 322]. Але С. Коуделл занадто зосереджений на обговоренні політичної чесноти. На думку С. Коуделла, Дж. Мілбанк і А. Пабст презентують політичні ідеї, які мають елементи «консервативного соціалізму» [7, с. 317].

Зрештою, існує певна дискусія навколо концепції А. Вермеля про «конституціоналізм спільного блага». Б. Фронен визначає А. Вермеля як католицького інтеграліста через його теорію конституціоналізму [8, с. 82-85]. Як впливає з назви, метою конституціоналізму А. Вермеля є створення спільного блага через державну владу, для боротьби з такими проблемами, як глобальне потепління чи охорона здоров'я [8, с. 84]. Конституційний аспект стосується того, як тлумачити конституцію чи закон, у цьому випадку американський закон. Тлумачення прагне забезпечити те, що найкраще для людей, за допомогою ефективних засобів [8, с. 82]. Б. Фронен здебільшого зосереджує свою критику на позиції А. Вермеля, проте інші американські постліберали також називаються та обговорюються. Б. Фронен згадує Г. Паппіна та описує його, як і А. Вермеля, як інтеграліста [8, с. 86]. Б. Фронен навіть згадує П. Деніна, стверджуючи що «Інтегралісти не поділяють локалізму Деніна (соціал-демократичного)» [8, с. 87].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Виходячи з аналізу С. Борга та інших критиків, постлібералізм є хаотичним та неоднозначним. У контексті його аналізу згадуються такі ідеології, як соціал-демократія та інтегралізм, але, здається, немає єдиної думки щодо того, чи є постлібералізм унікальною парадигмою, чи це просто напрям консервативного соціалізму, чи щось інше. Тим не менш, мета-аналіз дозволяє нам зробити висновок про те, що критика теорії постліберальної демократії не обмежується запереченням останньої, а спрямована на ідентифікацію її нормативних обмежень та спроможності інтеграції з принципами соціальної справедливості та правової держави. Полеміка довкола теорії і практики постліберальної демократії є ознакою більш глибоких змін демократичної легітимності у XXI сторіччі та закладає фундамент конструювання новітніх гібридних моделей демократії, спроможних поєднати в собі як універсальний світ людини, так і загальне благо. Вектор подальших наукових досліджень може бути спрямований у бік емпіричних розвідок постліберальних практик в межах конкретних держав, а також – їх порівняльного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Borg S. In search of the common good: The postliberal project Left and Right. *European Journal of Social Theory*. 2024. Vol. 27. Iss. 1. P. 3-21.
2. Milbank J. The Gift of Ruling: Secularization and Political Authority. *New Blackfriars*. 2004. Vol. 85, no. 996., H. 212–238.
3. Deneen P. *Why liberalism failed*. New Haven: Yale University Press. 2018.
4. Lasch C. *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. W.W. Norton, New York. 1979.
5. Vermeule A. *Common Good Constitutionalism: Recovering the Classical Legal Tradition*. Medford: Polity Press. 2022.
6. Koppelman A. It is tash whom he serves: Deneen and Vermeule on liberalism. *The Notre Dame law review*. 2023. 98(4), P. 1525-1558.
7. Cowdell S. Politics and Virtue: Radical Orthodoxy and Wisdom for the Common Good. *International Journal of Public Theology*. 2018. 12 (3–4). P. 317–331.
8. Frohnen B. Common Good Constitutionalism and the Problem of Administrative Absolutism. *The Catholic Social Science Review*. 2022. 27, P. 81–96.

Дата першого надходження статті до видання: 30.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026